

Redactor: *Antoaneta Olteanu*

Copertă: *Ionuț Ardeleanu-Paici*

Tehnoredactor: *Rodica Boacă*

Secretar de redacție: *Paulina Lămășanu*

© 2021 Editura Paideia

Str. Tudor Arghezi nr. 15, sector 2

București, România

tel.: 021.316. 82.10

e-mail: office@paideia.ro

www.paideia.ro

www.cadourialese.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PAMFILE, TUDOR

Diavolul învrăjbitor al lumii după credințele
poporului român / Tudor Pamfile ; ed. îngrijită de
Antoaneta Olteanu. - Ed. a 2-a. - București : Paideia,
2021

ISBN 978-606-748-487-8

I. Olteanu, Antoaneta (ed.)

Tudor Pamfile

DIAVOLUL ÎNVRĂJBITOR AL LUMII

După credințele poporului român

Ediția a II-a

Ediție îngrijită
de **Antoaneta Olteanu**

paideia

București, 2021

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	5
CAPITOLUL I	23
CAPITOLUL II	29
CAPITOLUL III	35
CAPITOLUL IV.....	57
CAPITOLUL V	63
CAPITOLUL VI.....	69
CAPITOLUL VII	77
CAPITOLUL VIII	127
CAPITOLUL IX.....	133

CAPITOLUL I

Cuprinsul unei povestiri: „Diavolul, ciudos de tihna și curata dragoste a unei căsnicii, năzuiește să o sfârșame. Cu toate încercările, – după o povestire poloneză ele țin șapte ani, – nu izbutește. Sfătuit de un alt diavol, dă lucrul pe mâna unei babe, care ajunge la țintă. Ea spune bărbatului că femeia lui nu-i de treabă, și femeii, că bărbatul ei are legături cu o alta; ca să-l dezbrace, ea o sfătuieste să taie bărbatului câteva fire de păr din barbă, să facă din ele o strecurătoare, de pe care bând omul, va uita cărările către alte femei. Tot atunci, tovarășa diavolului înștiințează pe bărbat că nevasta lui va căuta să-l omoare peste noapte, tăindu-i gâtul cu un brici. Bărbatul crede și, noaptea, când femeia se apleacă asupra lui ca să-i taie firele de păr, el se năpustește asupra ei. Uneori o ucide, – ca să fie și el ucis, după alte variante, – iar alteori o bate, după care se împacă. Baba își primește de la diavol răsplata, – de cele mai multe ori, o pereche de cizme noi, – când, necuratul, uimit de atâta îndrăcire a babii, nici nu vrea să se apropie de dânsa, ci-i întinde cizmele în coarnele unei furci”.

Rezumatul acesta îl dă dl. V. Bugiel, în studiul său: *Une nouvelle populaire: La femme pire que le diable*, publicat în vechea *Revue des traditions*

*populaires*¹; studiul este încheiat după alte două studii asupra aceluiași subiect, unul al răposatului A. Knust², și altul al lui G. Polivka³. Lucrarea lui Knust se referă la textele medievale, dintre care cel mai vechi se datorește jidovului spaniol Joseph Ibn Sebara, din veacul al XIII-lea, păstrat în rezumat de *Enciclopedia Ersch-Gruber*; îi urmează apoi *Tractatus de diversis materiis praedicabilibus* al lui Etienne de Bourbon (mort la 1261) și alte manuscrise de ale predicatorilor din veacurile al XIII-lea – al XVI-lea, dintre care cele mai multe sunt copiate unele de pe altele.

Dl. Polivka reia studiul, adăugând materialului cercetat pe cel adus de folclor, – în total, patruzeci de variante, și anume: trei germane, șapte poloneze, una cehă, cinci rutene, una rusă, una alb-rusă, una slovenă, trei croate, cinci bulgare, cinci italiene, una tătarască, una neo-arameană iar restul de trei, probabil franceze, arătând, pe regiuni, părțile comune dintre aceste texte și cele studiate de Knust.⁴

Dl Bugiel, după ce studiază întregul material, îl împarte în două grupe: grupa întâi, care cuprinde pe femeie, – toate variantele, mai puțin cinci, care alcătuiesc grupa a doua, adică:

– o variantă bulgărească are pe diavol sub înfățișarea femeii; „legătura dintre acest text și celelalte cincizeci și opt este învederată”⁵;

¹ An. XXVIII, pp. 145-152, 217-224 și 293-305.

² A. Knust: Juan Manuel: *El libro de los enxiemplos* de Conde Lucaror et de Patronio, (Leipzig, 190), (publicat după moartea autorului prin dl Adolphe Birch- Hirschfeld), pp. 336-396.

³ Lucrarea sa, *Femeia mai rea decât dracul*, a apărut în revista rusă „Russkij filologiceskij vestnik” din 1910. Separat: Varșovia, 1910, 25 p.

⁴ Autorul mai semnalează câteva variante orientale, una germană, una poloneză și trei franceze.

⁵ *Rev. cit.*, p. 151.

– una ruteană are pe diavol ca desfăcător al căsnicie fericite; această variantă, ca și cea bulgărească, reprezintă, față de cele patruzeci și opt, „o absolută regresie a povestirii”⁶. Ea s-ar datoră, după părerea autorului „lipsei de inteligență a povestașului”;

– varianta neo-arameană, ca și cea tătarască, are câte un sclav, care vâă zăzania între bărbat și femeie, cu scop, – o dată, – de a pune mâna pe o parte din moștenirea lor. „Nici urmă de drac”;

– varianta rusească are pe diavol, dar acesta, după o trudă de trei ani, face loc unui jidov, care izbuteste să sfărâme căsnicia.

Astfel, în afară de înlocuirea sexului slab prin cel tare, nu mai este nici o deosebire de seamă între cele șazeci de povestiri europene și cele trei orientale; pentru toate rămâne intriga ce învrăjmășește pe soți⁷. Deci, scrie dl. Bugiel, toate trebuie să pornească dintr-un singur loc.

Ca să stabilească locul de origine, dl. Bugiel are în vedere variantele orientale, care, pentru d-*sa*, nu prezintă nici un farmec, nici o scântelire psihologică, ci sunt, „un product inferior”; deci ele derivă din grupul feminin⁸, care are toate însușirile unei opere artistice înjghebate⁹. Și fiindcă grupul feminin se află mai bine reprezentat în Apus, pe când grupul masculin se găsește răspândit numai în Răsărit, locul de origine al acestei „nuvele populare” trebuie să se socotească a fi Apusul, – Spania sau Franța. Ca epocă, trebuie să fie aceea când misoginia nu lipsea dintre laturile austerei propagande creștine, deci, între veacul al VIII-lea și al X-lea.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibid.*, p. 150.

⁸ *Ibid.*, p. 152.

⁹ *Ibid.*, 150.

„Concepută în spiritul ideilor bisericești, povestirea a plăcut predicatorilor, care au și folosit-o. Oricum, ea nu pleacă din cercuri bisericești, căci n-are înfățișarea didactică și uscată a producțiilor acestor lucruri”. Este pornită din popor¹⁰. Orientul nu putea produce o astfel de povestire misogină, căci situația femeii în această parte n-a fost niciodată de invidiat. La turcul sărac, femeia este „o vită de povară”; la cel bogat, „o unealtă de plăcere”. Persanul, dimpotrivă, cinstește prea mult femeia, ca să-i dea niște însușiri mai diavolești, ca cele ale diavolului. Moscoviții n-au prețuit femeile mai altfel decât turcii.

A doua considerație, după care povestirea nu poate fi orientală, i-o îndreptățește faptul că chiar și diavolul dispare în variantele orientale, lucru firesc, căci rolul acestui spirit este foarte redus, după Coran.

În sfârșit, al treilea argument este următorul: dacă povestirea ar fi orientală, de pildă, dacă s-ar fi născut în Mesopotamia, unde locuiesc neo-arameenii, pe lângă mulțimea mare de variante ce s-ar fi aflat acolo, ele s-ar găsi din belșug și în Asia Mică, Turcia, Ungaria și Grecia¹¹. Or, scrie dl. Bugiel, cu toate că „folclorul acestor țări este deja bine reprezentat, totuși Polivka n-a putut să afle nimic”.

Față de aceste argumente, pe care, firește, autorul lor le crede nestrămutabile, cade părerea lui Knust și Polivka, ce voiau să facă din Ori-

¹⁰ *Ibid.*, pp. 222-223.

¹¹ Cum se vede, regiunile locuite de români nu sunt trecute nici între țările despre care se spune că au asemenea variante, nici între cele despre care se crede că n-au, ci sunt lăsate de-o parte, ca și cum o suprafață de loc cu peste 11 milioane de locuitori n-ar însemna nimic!

ent leagănul acestui subiect, – unul din motive fiind jidovul care l-a scris întâia oară.

Peste puțin apare un adaus la aceste cercetări, datorită unui cunoscător al folclorului algerian, dl. J. Desparmet, în aceeași revistă¹². Dl. Desparmet dovedește că-n regiunea nord-vest africană povestirea noastră se întâlnește bine reprezentată sub amândouă înfățișările, – masculină și feminină, – și mai cu deosebire în tipul masculin. Înainte de a da trei variante, autorul emite părerea că subiectul poate fi socotit ca venit din Orient cu arabii, prin nordul Africii, de unde, prin Spania, a trecut în Europa. Dacă, dimpotrivă, subiectul este născut în Europa, de aici a trecut în Africa, o dată cu invaziunea maur-spană în aceste părți.

Cum se vede, ambele aceste socotințe se opun părerilor d-lui Bugiel.

¹² *Rev. cit.*, p. 481 și urm.